

MENS en Wereld

Ghana, mijlpaal in Afrika

De Franse wijsgeer Bergson heeft een boek geschreven over de lach. Als iemand zegt een cirkel te zullen tekenen en er komt een aardappel of een ei-vorm uit zijn potlood, dan lachen de toeschouwers. Ieder heeft, als iemand zegt een cirkel te zullen tekenen een ideale cirkel in zijn geest en als de werkelijke cirkel daarvan aanzienlijk afwijkt ontstaat de spanning, die zich ontladt in de lach of de glimlach. 'Onze geest, gewend in vaste banen zich te „bewegen“, wordt plotseling op een ander spoor gebracht. Daarom moet die humor plotseling en onverwacht zijn. Iemand die aankondigt een mop te vertellen zal minder succes hebben, dan de „onverwachte“ verteller.

Nu is het als bij alle verschijnselen in de wereld; de verklaring zegt wel iets, misschien een heleboel, maar verklaart geheel niet waarom dan de mens lacht als de geest, afdalend van het ideaal naar de onvolkomen werkelijkheid in spanning geraakt. De humor is, zoals alle verschijnselen iets dat zich onttrekt aan een antwoord op de laatste vragen. Het is een mysterie en wel een mysterie die het leven aanvaardbaar maakt. Humor is de grote verzoener, de bemiddelaar, de wijze mens die de fanatieke rechtlijnige jongen over zijn hoofd strijkt.

De humor verzoent met het leven. Er is, naast de rede, weinig te vinden in de menselijke geest dat zo het typisch menselijke uitdrukt. Er is een beeld, een ideaal van de mens, die al zijn mogelijkheden ontplooiën kan en er is de onvolmaakte, kleine, benepen werkelijkheid. Hij die de kloof ziet en ervaart kan lachen, ook om zichzelf. En dit is het kostbaarste geschenk van de niet-fanatieke mens.

Kijkt u eens naar de grootmeester van de lach en naar zijn portret, Albert Fratellini, een weldoener der mensen.

Clowns zijn kostbare exemplaren van het menselijk geslacht. Zij begrijpen niets maar ondertussen... Zij krijgen slaag... behalve de laatste slag, die is aan hen. Zij zijn vrolijk of verdrietig als kleine kinderen, zonder achterdocht of reserve. En zij zijn zo in-goed, zo onvoorstelbaar goed en goed van vertrouwen.

Zij zijn broodnodig in deze wereld.

Dezer dagen werd 's werelds jongste onafhankelijke staat als 81ste lid in de kring van de Verenigde Naties toegelaten. Het was Ghana, omvattende het gebied van de West-Afrikaanse Goudkust en een deel van Togoland, welks nieuwe naam beoogt te herinneren aan het reusachtige negerrijk hetwelk zich eenmaal over grote delen van West-Afrika moet hebben uitgestrekt. De plechtigheden, die vorige week in de hoofdstad Accra plaats vonden bij gelegenheid van de proclamatie van de soevereiniteit door de minister-president, dr. Kwame Nkrumah, brachten mij opnieuw een najaarsdag in 1952 te binnen toen ik met diezelfde minister-president van het toen nog niet zelfregerende gebied werd geconfronteerd op een door de felle zon overstoven grasveld in de belangrijke havenplaats Takoradi.

Dr. Nkrumah was juist op een politiek tournee om overal zijn aanhangers van de Conventions Peoples Party te kunnen toespreken. Het behoeft niet te verbazen. Dr. Nkrumah ontwikkelt een fantastische activiteit en wie met hem heeft gesproken, zijn ontwapenende glimlach kent, zijn heldere betogen volgt en onwillekeurig onder de indruk komt van zijn vastberadenheid en zijn scherp verstand weet, dat 's werelds nieuwste spruit het met zijn politieke leider bepaald niet slecht geschoten heeft.

Wij waren naar de Goudkust getogen op uitnodiging van de autonome en door bemiddeling van de Britse regering. Ghana gold toen reeds als een paradepaardje van het Britse gemeenbest wegens de naar Afrikaanse begrippen ver voortgeschreden politieke ontwikkeling en de betrekkelijk hoge levensstandaard van de bevolking. De enorme cacao-export had tot die betrekkelijke welvaart bijgedragen en het feit, dat niet grote Westerse plantages van de opbrengst profiteerden doch de vele duizenden kleinere arealen in handen waren van de landkinderen zelf. De tweede wereldoorlog heeft ook de bewoners van dit gebied van het zwarte werelddeel doen ontwaken en reeds enkele jaren na die oorlog bleek, dat een zuiver koloniaal systeem niet langer was te handhaven. De Britten hebben er toen alles op gezet niet alleen om door herhaalde bestuurswijzigingen aan de wensen van de bevolking tegemoet te komen doch evenzeer om door een snelle opleiding van krachten en een geleidelijke inschakeling van die krachten in het praktische werk een gelijkmatige overgang naar een geheel nieuwe situatie de best mogelijke kans te geven.

Dat de bevolking van Ghana daarbij over een leider van het formaat van Nkrumah kon beschikken om het onafhankelijkheidsstreven in goede banen te leiden was een gelukkige omstandigheid. Dr. Nkrumah namelijk, hoewel van eenvoudige afkomst, heeft een zeer gedegen opleiding genoten in Accra, de Verenigde Staten van Amerika en Groot-Brittannië. Na de oorlog werd hij door de leiders van de nationale beweging naar Ghana teruggeroepen: hij vormde in 1949 de Conventions Peoples Party en werd in 1950 door de Britse autoriteiten gearresteerd wegens het voeren van actie tegen het koloniale bestuur. Bij de verkiezingen van 1951 behaalde zijn partij echter een daverende overwinning en zo kon hij tot eerste premier worden benoemd van de inmiddels hervormde regering, waaraan in zoverre autonomie was verleend, dat nog slechts drie leden tot de niet-autochtone bevolking behoorden. Met grote schranderheid heeft dr. Nkrumah vervolgens gemanoeuvreeerd om er zorg voor te dragen dat de inmiddels gegeven belofte van volledige onafhankelijkheid zou worden gehonoreerd en het bestuur op de onafhankelijkheidsdag inderdaad in handen van de bekwaamst mogelijke ploeg zou worden gesteld.

De jonge soevereiniteit van Ghana markeert een belangrijke ontwikkeling in Afrika, zijnde het eerste negerrijk hetwelk na de tweede wereldoorlog uit handen van een Westerse koloniale mogendheid de onafhankelijkheid ontving. Moge het zo zijn, dat die ontwikkeling verder een gelijkmatig verloop zal hebben en dat Ghana ook in dit opzicht het voorbeeld zal kunnen worden voor andere Afrikaanse landen, die eveneens binnen niet te lange tijd die soevereiniteit hopen te verkrijgen: zoals het tot nog toe wat zijn autonomie betreft reeds een voorbeeld voor die anderen is geweest. Het Westerse kolonialisme is of loopt ten einde. Maar voor het welzijn van de wereld blijft het van de grootste betekenis, dat er een evolutie optreedt van oude naar nieuwe vormen en dat nieuwe rampen in de periode van vrijheid worden voorkomen doordat de beherende mogendheid tijdig heeft gezorgd voor een goede opleiding van een voldoende aantal krachten en de opvolgers van de koloniale bestuurders van hun kant zonder al te veel verbittering maar met de blik vooruit en in een positieve gezindheid hun zo gewichtige taak op de schouders nemen. Dr. Nkrumah, van ganser harte succes gewenst!

ROETHOF

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND — 12e JAARGANG NR. 6 — 23 MAART 1957

VERSCHIJNT OM DE VEERTIEN DAGEN

KRITISCH ALLERLEI

De Utrechtse gemeenteraad heeft een subsidie van f 29.224,10 verstrekt in „de aankoop en het bouwtechnisch geschikt maken van het perceel Oudegracht 152, waar bezinnings-bijeenkomsten zullen gehouden worden.” De totale stichtingskosten van dat gebouw bedragen f 146.140,50. Het subsidie twintig procent daarvan.

„Nou en?” zal de argeloze lezer vragen. Nou, en in dat perceel Oudegracht 152 wordt het „Erasmushuis” gevestigd. Het Humanistisch Verbond krijgt in Utrecht eenzelfde subsidie als godsdienstige organisaties ontvangen ten behoeve van kerkbouw. Een verheugend gebaar, dat andere gemeenten al tot voorbeeld heeft gediend. Alle fracties stemden in Utrecht vóór het subsidie, behalve de communisten...

En in Nijmegen hebben b. en w. de raad voorgesteld „Humanitas” voor dit jaar een subsidie te verlenen van f 5500,-. Dit bedrag is evenredig met dat, wat het (r.-k.) Sociaal Charitatief Centrum voor zijn arbeid ontvangt.

Het is een vreugde dergelijke berichten te kunnen geven.

Van Utrecht en Nijmegen naar Midden-Afrika, il n'y a qu'un pas, oftewel: het is — op papier — slechts een stapje. Maar ook daar is iets verheugends geschied: de eerste onafhankelijke negerrepubliek Ghana is er geboren. Dr. Kwame Nkrumah zei de avond vóór de onafhankelijkheidsverklaring via de radio: „Wanneer het opnieuw dag wordt zullen wij de ketenen van het imperialisme en kolonialisme, die ons tot nu toe aan Engeland bonden, hebben verbroken.”

Een gebeurtenis van wereldbetekenis, vooral... omdat dat „verbreken” met fluwelen handschoenen geschiedde: Ghana blijft namelijk lid van het Britse gemenebest, in de hoop, dat alles „gemeen” (gewoon) best zal gaan.

Maar niet alles gaat in de wereld even florissant: de Russische schrijver Wladimir Doedintsew moet zijn geruchtmakende boek: „Niet bij brood alleen” herschrijven. Moet, dat duidt er al op dat 't niet vrijwillig gebeurt. Doedintsew heeft namelijk de strijd uitgebeeld van de enkeling tegen de almachtige Russische bureaucratie. Zijn roman werd in Rusland verslonden en... door de „Izwestija” gekraakt: Doedintsew zou veel te pessimistisch zijn en de rol van „de partij” verkeerd hebben weergegeven. Hij heeft de wenk goed begrepen, wil zeker nog wat langer leven en gaat zijn eigen werk „corrigeren”.

Maar nu het „nare” voor de Russische, op hun bureaucratische tenen getrapte machthebbers: de

Stern-Verlag uit Hamburg en de Londense uitgeverij Hutchinson hebben aangekondigd, met hun vertalingen van Doedintsew's boek niet te willen wachten op de nieuwe, gezuiverde versie. Binnenkort zullen wij, kapitalistisch geïnfecteerden van het Westen, Doedintsew's grieven in al hun felheid kunnen lezen, terwijl de Russen dan zullen weten welke rol „de partij” wél speelt in die Sowjet-bureaucratie...

Die voortgaat goed en wel overleden opperhoofden aan de kaak te stellen: diezelfde „Izwestija” sleept de dode minister van Buitenlandse Zaken Andrei Wisjinski uit de vergetelheid en beschuldigt hem er van in 1930 — toen hij openbaar aanklager was tijdens Stalins zuiverings-orgieën — valse aanklachten tegen medejuristen te hebben opgesteld. Zo zou hij „grote schade hebben toegebracht aan de Russische juridische wetenschap”.

Je zou toch zeggen, hè: hoe is het mogelijk. Dat is toch wel een onthulling, zo iets hebben wij in het Westen nooit kunnen vermoeden. Wij zitten nog met één vraag: wat is toch die Russische juridische wetenschap? Zou het niet zo zijn, dat iedere machthebber daar zijn eigen juridische wetenschap heeft? Vanuit die gezichtshoek gezien eisen wij — bij voorbaat — voor de ongrijpbare Wisjinski vrijspraak.

Van groot (on?)recht naar kleine ongerechtigheden. Klein, maar bijzonder grievend: een Hilversummer heeft met een touw enige lichaamsdelen van zijn hond afgebonden, zodat het dier — na dagen van gruwelijk lijden — is gestorven. En een juffrouw uit De Lage Vuursche is veroordeeld tot f 1000 boete, omdat zij honderden kuikens zo ernstig heeft verwaarloosd, dat de diertjes van honger en in vuil zijn omgekomen.

„Zeg mij hoe gij met de aan u toevertrouwde dieren omgaat en ik zal u zeggen tot welk soort mensen gij behoort,” zegt men wel eens. Maar hoe dit gezegd ook klinkt, het klopt lang niet helemaal. Veel van de hardvochtigste nazi's toonden zich grote dierenvrienden. Eén zaak is zeker: een echte mensenvriend kan geen dierenbeul zijn.

Drie maanden lang heeft een Haagse majoor, verdacht van malversaties, in voorarrest gezeten zonder dat een verdediger tot hem werd toegelaten. Dit is helemaal conform de militaire rechtspraak, zoals die in ons vrijheidslievende en naar recht dorstende land nog geldt. De man heeft hardnekkig volgehouden, onschuldig te zijn. Eindelijk is dan toch een raadsman in de gelegenheid gesteld die majoor te spreken, eindelijk is deze uit voorarrest ont-

slagen, zij het dat zijn gezondheidstoestand ernstig geschokt blijkt.

Wij „burgers”, staan niet dikwijls stil bij deze zonderlinge toestanden, maar nu wij met de dwaasheid, ja de rechteloosheid van dit stelsel werden geconfronteerd betuigen wij onze instemming met minister Samkaldens plannen, de grondslagen van de rechtspleging voor militairen te moderniseren.

Wij schreven op 9 februari, dat „in een benedenmoerdijkse stad het (geheime!) spreekuur van de Ned. Ver. voor Sexuele Hervorming zo druk door rooms-katholieke vrouwen wordt bezocht, dat men zich zorgen maakt over het zogenaamde geheime karakter van het spreekuur.” Wij kregen deze mededelingen uit „goedingelichte kring”. Die kring schijnt toch niet zo goed te zijn geïnformeerd als wij meenden, want die spreekuren — niet van de NVSH, maar van de Stichting Ten Algemeen Nutte Tot Het Exploiteren Van Consultatiebureaus Voor Geslachtskunde — zijn nergens geheim, dus ook niet in het zuiden. Uiteraard timmert men daar niet zo sterk aan de weg als elders „doch er is geen sprake van dat wij daar op slinkse wijze arbeiden,” meldt ons de STANTHEVCVG. Waarvan hier gaarne acte!

De Duitse schoolbanken zijn te klein geworden, het „gemiddelde” Duitse schoolkind blijkt

tien centimeter langer te zijn dan zijn ouders. Een zekere dr. Maier merkte op: „Het lijkt mij toe, dat de tendens naar grotere kinderen zal blijven voortduren.”

Zo'n uitspraak is toch maar dubieus: je kan er ook uit opmaken dat steeds meer mensen, die volgens de statistiek allang volwassen hadden moeten zijn, nog kinderen blijken te zijn. Maar als we het bericht letterlijk nemen hopen we toch ook, dat die grotere kinderen later ook (figuurlijk) grotere mensen zullen worden. 't Zou zeker het Duitse volk ten zegen zijn.

En tot slot het veertiendaagse grapje: de Gereformeerde Gemeenten (aanhangers van ds. Kersten) leggen hun leden soms zware lasten op. In het Gereformeerde Weekblad stonden de volgende uitspraken van een classis: „Een gemeente vraagt, hoe te handelen met een belijdend lid, dat lid is van een schaakclub. In verband met het gevaar, dat hier dreigt, namelijk dat menigmaal om prijzen gespeeld wordt, adviseert de classis hierin vermanend op te treden. Op een vraag hoe te handelen tegen televisie-bezitters, werd besloten daar met kracht tegen op te treden, zo nodig met censuur.”

Ja, het zou namelijk kunnen geschieden dat een gereformeerd gemeentelid op zijn t.v.-scherm een katholiek of een humanist zou aanschouwen en dan, tot zijn verbijstering, moest ervaren, dat 't gewone mensen waren, net als hij. O, Nederland, let op uw saeck...

VOORJAAR

De torenklok slaat zeven keer,
gewoon als iedere dag,
maar 't is dezelfde klok niet meer,
zó licht klinkt elke slag.

De vroege mannen op hun fiets,
op weg naar de fabriek,
groeten elkaar en fluiten iets;
de straat is vol muziek.

Een man zet stoeltjes voor 't café;
daar gaan — hij kijkt ernaar —
de meisjes van het atelier
als duiven langs 't trottoir.

Heel vroeg al heeft de bloemenvrouw
haar kraampje ingericht.
De rozen zijn nog nat van dauw,
de tulpen zijn nog dicht.

Het is haast of het hardop lacht,
dat orgel dat daar klinkt,
dat aan de zonkant van de gracht
tot in zijn buik toe zingt.

Een kring, een kind er middenin,
— wie vond het touw zo vlug? —
'De bocht gaat uit, de bocht gaat in.'
In, uit en dan terug.

O, kind dat mij het touw voorhoudt,
ik sta weer aan 't begin.
De hele stad wordt enkel goud.
Ik spring er middenin.

(Mies Bouhuys, uit Erts, een bloemlezing
uit de poëzie van heden, uitg. Strengholt,
A'dam 1955).

Aan Babylons stromen

De ondertitel van het boek „Aan Babylons stromen” van prof. dr. A. M. Beek luidt: Hoofdmomenten uit de Cultuurgeschiedenis van Mesopotamië in het Oud-Testamentische Tijdperk (uitgegeven bij de N.V. Uitgevers-Maatschappij „Kosmos”, Amsterdam-Antwerpen). De verbinding Mesopotamië en oud-testamentisch tijdvak roept mogelijk allereerst bij buitenkerkelijken een zekere argwaan op, omdat hun zo gemakkelijk de gedachte bekruipt, dat dit een soort van apologetisch geschrift zou kunnen wezen, zoals er zovele zijn.

Voor hen zeer geruststellend is derhalve een zin, zoals op blz. 103, waar prof. dr. Beek spreekt over de wetgevingen van wereldheersers gelijk Hammurabi en de tien geboden van Mozes en dan zegt: „De kans is geringer” (dat de stenen tafelen van de wet nog eens opduiken), „dan die voor het terugvinden van de wetgevingen van wereldheersers, zoals Hammurabi, die copieën lieten aanleggen en daarmee de kansen voor het terugvinden vergroot hebben. Maar mogelijk blijft het en zolang een dergelijke vondst niet op eclatante wijze gesproken heeft, kunnen we aannemen, dat de tien geboden van Mozes zijn en geen projectie vormen van de zedelijke prediking der profeten. Dit is dan echter of een wetenschappelijke hypothese of een geloofsbeslissing, die de behoefte aan argumenten uit de wetenschap niet kent.”

Nogmaals, op blz. 143, schrijft de auteur: „We mogen concluderen, dat de bibliotheek van Assurbanipal ons een prachtige parallel heeft opgeleverd” (van het zondvloedverhaal) „die echter evenmin voor de vragen van de historiciteit oplossing kan brengen als de zogenaamde bezinkels in Kisj en Ur. Het aannemen van de historiciteit van Gen. 7-9 blijft dus geheel een geloofsbeslissing.”

Hoe moeilijk het evenwel blijft geloof en wetenschap gesplitst te houden, sterker, in de wetenschap, zij het geschiedenis, archeologie of welke tak van kunde ook, geen bewijs te willen zoeken voor het geloof, blijkt wel uit de slotpassage van prof. dr. Beeks boek: „Waarlijk leven bleven alleen het Boek en het Woord, dat met Joden en Christenen meezwierf tot heden toe. Het troost en vermaant, zoals geen tekst op één kleitablet kan troosten of vermanen. Het roept over tijden en beschavingen heen en spreekt ons aan. Het spreekt ons aan niet omdat het mooi is, maar omdat het waar is en het is waar, omdat het gegrond is in het geheimenis van de omgang van God met de mens, die Hij tot de omgang verkoos en die in gehoorzaamheid het antwoord gaf. Ook dat speelde zich tijdens de geschiedenis van Babylon en Ninevé af en het werd geen verleden.”

Zoals uit deze tekst blijkt, is dit letter voor letter een volkomen subjectieve uitspraak die geensdeels op het voorafgaande vorsingswerk grondt. Afgezien dan van dit getuigenis van een „geloofsbeslissing” — die hier alhaast een wetenschappelijk gefundeerde allure krijgt — is het gehele verdere boek inderdaad cultuurgeschiedenis en geen apologie. Godsdiensthistorie zou men het goeddeels kunnen noemen.

Heel terecht zegt prof. dr. Beek op blz. 6 zelf: „Velen leven nu eenmaal liever bij wat ze willen weten, dan bij wat ze kunnen en mógen weten.” Zeer interessant is zijn verslag van de opgravingen in Klein-Azië die drieëntwintig eeuwen voor onze jaartelling omvatten — het bronzen masker b.v. van Sargon I van Akkad — en waarvan hij zegt, dat we uit de schriftelijke bronnen die de verschillende beschavingen nalieten, vrij nauwkeurig een en ander kunnen dateren, waaronder hij verstaat een chronologische indeling die aan fouten en lacunes geen grotere speelruimte toelaat dan een goede eeuw.

Details, zoals op blz. 14: „Het straatvuil, de mest der dieren en datgene wat men uit de huizen op de weg wierp, werd aangeplempt tot een laag die op de duur al dikker werd en zo dik zelfs, dat een bewoner van een huis in Ur der Chaldaëen in zijn grijsheid tot zijn ontsteltenis kon ontdekken hoe de etage van zijn ouderlijk huis een souterrain was geworden. Daar men het begrip puinruimen niet kende, werd rustig op de resten van oude huizen een nieuw huis gebouwd en zo verzonk een beschavingslaag met zijn fundamenten, potscherven en andere sporen van

menselijke werkzaamheid,” geven ons een zeer plastische indruk van de in deze grijsheid der Oudheid heersende toestanden.

Wij horen ook over het pre-ceramische tijdperk met zijn mensen en hun beschavingsresten, waarvan de ouderdom niet valt te schatten. Dat zijn tijden waaruit wij geen schrift bezitten, maar ook geen aardewerk, dat als gids kan dienen. We vernemen voorts het een en ander over dienstbodenproblemen, loonplafond fiskale druk en arbeidersvraagstukken die eenvoudig door strooptochten in het naburige bergland werden opgelost.

Buitengewoon interessant is bijvoorbeeld wat prof. dr. Beek vertelt over de gestileerde weergave in het Sumerisch van een sprinkhaan, omdat

(Vervolg op pag. 4)

DE BERG EN DE BRON

Tijdens een les voor leerlingen van een School voor Maatschappelijk Werk hadden we het over de betekenis van de levensovertuiging voor degenen die haar belijdt. In een intensief groepsgesprek kwamen we tot de conclusie dat het bezitten van een levensovertuiging van grote betekenis is. Bij de nadere bespreking van de vraag naar het waarom daarvan, kwamen vier belangrijke aspecten naar voren.

In de eerste plaats, zo meende men, vindt de mens in zijn levensovertuiging een richtsnoer voor zijn handelen. Zij is als het ware de maatstaf waaraan hij zijn daden meet. Zijn diepste overtuiging omtrent het leven en de plaats die hij zichzelf daarin toekent, schrijft hem voor hoe hij zich heeft te gedragen. En wie het ernstig meent, heeft er geen vrede mee, als hij niet voldoet aan de eisen die zijn eigen overtuiging hem stelt. De levensovertuiging is dus bepalend voor het praktische handelen. Zij komt tot uitdrukking in de levenspraktijk.

Als tweede element vond men, dat de mens aan zijn levensovertuiging steun en houvast in het leven ontleent, in het bijzonder in moeilijke ogenblikken. Hoe zou hij zich staande houden als hij niet op de een of andere wijze het leven waard vond om, ook onder moeilijke omstandigheden, te worden geleefd? Hoe zou hij leed en lijden verdragen en verwerken, als het geen plaats in zijn levensvisie had gekregen, hetzij als Gods wil, hetzij als onafscheidelijk verbonden aan het menselijk bestaan?

Het derde element dat we vonden was van nog actievare strekking. De levensovertuiging is ook bron van kracht en bezieling om de taken te vervullen waarvoor we staan. Zij wijst ons niet alleen de richting voor ons leven aan, zij dringt ons ook in die richting te gaan. Zij inspireert en stimuleert ons om te doen, wat wij als goed en waardevol hebben herkend.

In het gesprek kwam al telkens een vierde element naar voren. We hebben het even naar 't laatst verschoven, omdat het eigenlijk geen apart element is, maar de samenvatting van alle andere bij elkaar. De levensovertuiging, zo zei men, is het antwoord op de diepste en laatste levensvragen, op de vraag naar de zin van het leven.

— Op die vraag wil de mens nu eenmaal een antwoord —, zei er een, — dat is juist het typisch menselijke in de mens. Ik kan me niet voorstellen dat het dier zich daar zorgen over maakt. —

Zo hadden we dan de betekenis van de levensovertuiging uitgediept. Ze is ons tot richtsnoer voor het leven, tot steun en houvast, tot bron van kracht en bezieling en antwoord op de vraag naar de zin van het leven.

We hadden 't gesprek algemeen gehouden. Het ging dus over de betekenis van de levensovertuiging in het algemeen en niet over de een of de andere levensovertuiging in het bijzonder.

De conclusie was unaniem. Het levensbeschouwelijk gemengde gezelschap van jonge mensen was het er met elkaar over eens, dat dit alles voor elke waarachtig doorleefde levensovertuiging gold. Men wist bovendien in mij een humanistisch geestelijk raadsman voor zich te hebben. De les was namelijk inleiding tot een reeks lessen over Humanisme in een serie „Geestelijke stromingen”, waarin ook dominee en pastoor aan het woord waren geweest.

ONTMOETINGEN OVER HUMANISME (III)

Men was er duidelijk van overtuigd dat de ene levensovertuiging voor de een, de andere voor de ander, dezelfde diepe waarde heeft. Ik geloof zelfs dat elk zijn eigen overtuiging dieper heeft beleefd. Men behoeft de overtuiging van de ander niet te delen om de existentiële betekenis ervan voor de ander te verstaan.

Het was mij alles een verademing, want 't viel in de tijd van het „Stenen” voor brood”, waarin door sommigen luidkeels kracht en betekenis aan de humanistische levensovertuiging werd ontzegd.

Des te meer trof het mij hoe een der christelijke gespreksdeelnemers het zo juist en beeldrijk zei:

— Zouden we niet allemaal bezig zijn, de berg te beklimmen naar de top, maar langs verschillende wegen? En ieder moet de weg kiezen die hij als de juiste ziet of die voor hem begaanbaar is. —

We zouden het nog met een ander beeld kunnen uitbreiden, en dan tegelijk een fout in de discussie kunnen herstellen. We waren onder anderen tot de conclusie gekomen, dat de levensovertuiging de bron is van onze kracht en onze bezieling. Het moet eigenlijk zo worden gezegd, dat de levensovertuiging onze eigen interpretatie is van die bron, de wijze waarop wij hem zien. Uiteindelijk putten we allemaal uit dezelfde bron. We interpreteren hem alleen verschillend. Wat geen wonder is, want als we in die bron kijken, om zijn geheimen te ontdekken, dan zien we ook steeds het spiegelbeeld van ons eigen gezicht. En zo schijnt die bron voor ieder anders te zijn. Hij vertoont zich alleen maar met ons eigen gezicht(s-punt) er in.

C. H. SCHONK

Verslag van een „openbaar gesprek”

Zekerheid of Twijfel

Het was voor de vijfde maal, dat de Haagse gemeenschap van het H.V. onlangs (op 18 februari) het jaarlijkse „Openbare Gesprek” organiseerde. Ook dit jaar was de voorbereiding hiervan weer in handen van de oud-voorzitter van Den Haag H. W. Muzerie. Deelnemers aan het gesprek waren de protestant dr. P. J. Roscam Abbing, de katholiek dr. E. Brongersma en de humanist dr. D. H. Prins, terwijl de vrijzinnige predikant dr. P. Smits als gespreksleider optrad. In zijn openingswoord wees dr. Smits er op, dat het probleem zekerheid en twijfel, de crisis der zekerheden, de moderne mens wezenlijk bezig houdt. Men kan voor de twijfel kiezen als levenshouding, doch ook voor de zekerheid. Vervolgens hielden de drie gesprekspartners ieder een kort inleidend betoog. Dr. Brongersma gaf hierbij allereerst zijn visie als katholiek. Ook de gelovige kent de twijfel, verklaarde hij. Volgens de katholieke leer biedt God de mens echter zekerheid in het Goddelijk gezag van de Kerk. Daarmede is de twijfel echter allerminst uitgesloten. Het geloof is het existentieel beleven van een aards mens met een beperkt inzicht. Twijfel is er zelfs bij Christus aan het kruis.

Dr. Prins maakte een streng onderscheid tussen wetenschappelijke waarheid en levenswaarheid (levensovertuiging). In het zoeken naar wetenschappelijke waarheid komt men op grond van controleerbare gegevens via argumentaties tot zekerheid, de twijfel is hier een produktief element, hij spoort aan tot oordeelsherziening en tot voortgezet onderzoek. De zekerheid op het gebied der persoonlijk aanvaarde levenswaarden is er een, welke niet door argumenten gesteund, noch daardoor aan het wankelen wordt gebracht. Zij is de uitkomst van eigen ervaring, bezinning en in laatste instantie van een ja van de gehele persoonlijkheid. Twijfel heeft hier een ander karakter, hij tast de levenshouding zelf aan, hij komt omhoog in het eigen innerlijk en kan slechts bestreden worden door terug te gaan tot de oorspronkelijke belevingen, welke de overtuiging deden opkomen en later vernieuwden.

Dr. Roscam Abbing ging er van uit, dat het de mens te doen moet zijn om zekerheid. Hij wees de twijfel als levenshouding ten enenmale af. Spreker onderscheidde: 1) Een gezonde twijfel, welke ieder mens in zijn groeiproces van kind tot volwassene vergezelt. De vanzelfsprekende waarheden van het kind moet de rijpende mens laten vallen. 2) Een onnodige twijfel. De gelovige *behoeft* niet te twifelen aan de waarheid van het verhaal van Genesis, want de Bijbel is geen natuurwetenschappelijk boek. 3) Een ziekelijke twijfel: De mens kan geen beslissingen nemen. 4) Een existentiële twijfel, welke

„Binnenhof” plaatst advertentie niet

Omdat dit openbaar gesprek in een grotere zaal plaats vond dan gewoonlijk besloot het bestuur van de Haagse gemeenschap in enige Haagse dagbladen een advertentie te plaatsen, mede opdat ook de andersdenkende deelnemers aan het gesprek op medeleven uit de zaal zouden kunnen rekenen. De protestants-christelijke „Nieuwe Haagse Courant” plaatste de advertentie, het katholieke blad „Het Binnenhof” weigerde...

„Deze weigering,” zo lezen wij in het uitvoerig commentaar van „De Gemeenschap”, het mededelingenblad van het Humanistisch Verbond in Den Haag, „deze vrees dat de eigen kudde iets zou horen van wat andersdenkenden te zeggen hebben – zelfs als een katholiek deelnemer aan het gesprek een waarborg is tegen eenzijdige voorlichting – illustreert eens te meer welk een afgrond er gaapt tussen het katholicisme als levensovertuiging van eerlijke, goedwillende en open individuen en het katholicisme als machtsinstituut”.

de keerzijde is van de waarachtige religieuze zekerheid. God maakt zichzelf bekend in Zijn Openbaring. Begrijpen doet de mens dit nooit helemaal. Doch wanneer hij kennis neemt van het wonder van de Goddelijke Openbaring en de geschiedenis van het Volk Israëls wordt de werkelijkheid voor hem beter verstaanbaar.

In zijn hierop aansluitende repliek wees dr. Prins er op, dat de mens, waar het een levensbeschouwelijke zekerheid betreft, deze niet door argumenten kan verkrijgen.

Dr. R. A. erkende, dat verandering van levensbeschouwing nooit geheel langs verstandelijke weg zal geschieden. Wij moeten hier rekening houden met een Goddelijk ingrijpen, meende hij.

Het was nu weer de beurt van dr. Prins om te betogen, dat uiterlijk gezag, hetzij van een kerk of van een geschreven woord (op traditionele wijze uitgelegd) geen uitkomst kan brengen bij het zoeken naar innerlijke zekerheid. Hem kan dit gezag geen wegwijzer zijn. Een uitweg vindt hij, wanneer hij *in zichzelf* een bron van kracht ontdekt, waaruit hij kan putten.

Dr. R. A. meende echter, dat deze kracht in ons door God wordt gegeven.

Dr. Prins noemde dat een verklarende theorie, hoogstens van secundaire betekenis. Hij is ervan overtuigd, dat, wanneer wij alle dogmatische franje buiten beschouwing laten en terug gaan naar de oorspronkelijke belevingen, mensen van uiteenlopende overtuiging elkaar kunnen naderen.

Na de pauze richtte dr. Roscam Abbing zich tot de katholieke gesprekspartner dr. Brongersma met de vraag hoe hij de katholieke kerk als het meest onfeilbare gezag kon beschouwen, terwijl er in deze kerk toch zoveel feilbare dingen zijn aan te wijzen. Ook vroeg hij zich af hoe men kan beweren, dat het katholicisme niet in tegenspraak zou zijn met het redelijk denken.

Dr. Brongersma antwoordde hierop dat de katholieke leer niet *onredelijk* is, doch dat er vele dingen zijn, welke de rede *te boven* gaan. Met de rede kan men een heel eind komen, doch geloofswaarheden zijn uiteindelijk niet te bewijzen. Het geloof is een existentiële beslissing.

Dr. Prins bracht vervolgens de bewijzen voor het Godsbestaan van Thomas van Aquino in het geding, welke hij, afgezien van hun ontoereikendheid, beschouwde als een profanatie, omdat de mens zich hiermede boven de laatste grond der werkelijkheid stelt. Hij herinnerde hierbij aan de woorden van Jaspers: „Ein bewiesener Gott ist kein Gott.” Dr. Roscam Abbing meende óók, dat een logisch ontdekte God een afgod is. Bovendien komen allerlei logisch denkende mensen tot geheel andere conclusies dan de katholieke. Dr. R. A. is juist op logische gronden niet-katholiek.

Dr. Brongersma vertelde nu hoe hij, afkomstig uit een ongelovig milieu, tot het katholicisme gekomen was, nl. door de ervaring dat zijn levenslot door een Goddelijke Voorzienigheid bepaald werd. Hij beschouwde het katholicisme als completer dan het humanisme en het protestantisme.

Dr. Prins verwierp zowel het protestantisme als het katholicisme; hem is alleen overgebleven een levende kern, een ervaren van innerlijke verbondenheid met al het zijnde, waaruit hij inspiratie put. Het is echter opvallend, dat anderen op grond van een Openbaring, toch, waar het praktische beslissingen betreft, vaak tot eenzelfde keuze komen. Is het eigenlijk niet zo, dat wij allen uit dezelfde werkelijkheid leven, doch dat wij allen in een andere verhouding tot deze werkelijkheid staan, zo vroeg dr. Prins zich af. Dr. Roscam Abbing gevoelde met dr. Brongersma een diepe verbondenheid, omdat beiden Christen zijn en hij stond naast dr. Prins in de humanistische bestrijding van het on-menselijke. In zijn slotwoord wees gespreksleider dr. Smits, die overigens weinig aanleiding had gehad om in het gesprek in te grijpen, erop, dat het probleem van de verhouding humanisme – christendom nog altijd bijzonder actueel is. Er is helaas op dit gebied meer misverstand dan begrip. De voorzitter van de Haagse gemeenschap prof. dr. J. P. Mazure dankte vervolgens alle sprekers. Het talrijke publiek (ruim 400 aanwezigen) kan terug zien op een bijzonder geslaagde avond.

P. KRUG

(Vervolg van pag. 3)

dit teken tegelijk diende om de ontkenning, het niet-zijn en de vernietiging weer te geven, waardoor we zien hoe met een concreet beeld de abstracte idee die het opwekt, kan worden uitgedrukt. „Maar tegelijk ervaren we hoe dit schrift de weerspiegeling is van het dagelijks leven in het Nabije Oosten, waar de sprinkhaan de typische vernietiger is van de oogst die te velde staat.”

We komen in het boek Aan Babylons Stromen ook de straf tegen voor de slechte bouwmeester en de slechte chirurg, eveneens dat reeds

op een zuil in Nebukadnesars museum het oudste schriftelijke, ons bekende, document over de bijen, de imkers en hun bedrijf werd ontdekt. En dan te bedenken, dat Nebukadnesar reeds voortbouwde op de cultuurgeschiedenis, nagelaten door de Sumeriërs uit tijden die op hun beurt weer nog geen steden en misschien zelfs geen tenten hebben gekend.

Ik hoop van harte, dat de weinige gegevens die ik in dit korte verslag kon vermelden, bij u belangstelling zullen opwekken om dit hoogst interessante boek, verlucht met vele afbeeldingen, zelf te lezen.

TIL BRUGMAN

„Vandaag IV”

De uitgeverij *Bruna* blijft voortgaan werk van jongere (en oudere) schrijvers en dichters te publiceren in haar uitgave „Vandaag”, waarvan al weer het vierde deeltje is verschenen. Deze boekjes geven een goed inzicht in de jongste – en verder-gevorderde – literaire produktie in ons land. *Bruna* verleent in „Vandaag” ook gastvrijheid aan Vlaamse en Zuid-Afrikaanse auteurs. Het is iedere keer weer verheugend naast de namen van min of meer gerenommeerde schrijvers die van onbekende, debuterenden tegen te komen. Wie „op de hoogte” wil blijven móét „Vandaag” geregeld kopen. De sober en toch goed verzorgde boekjes kosten slechts f 2,50.

Het is weer zo ver. Er heeft al een zonnetje geschenen, jonge moeders met kinderwagens hebben er zich in gekoesterd als in het deinende water van een blauwe zuidelijke zee. En in de tuin staat een struik uit te lopen met kleine, groene spikkeltjes.

In sta op het balkon, met lege handen en ontoereikende, sprieterige gedachten, vogelverschrikkers van verleden jaar. Ze moeten weg, ze hebben geen waarde meer, maar hoe vind ik andere?

Diep onder mij voel ik de drang om uit te botten, hij prikkelt tot in mijn takken die er niet zijn. Ik zal dus niet uitbotten, vogels zullen geen nest kunnen bouwen in mijn kruin, ze zullen elders moeten zingen en eieren leggen, de donzen veertjes van hun jongen zijn niet voor mij.

Ik zie de mussen pikken in de zachtgeworden, natte grond. Ze kwetteren opgewonden, naar hun natuur. De huizen, dingen van steen, die niet voelen, niet groeien, alleen heel langzaam verweren, heel langzaam afsterven tot stof – de huizen hebben toch iets vrolijks. Dat lenen ze van de zon, die alles zonder onderscheid beschijnt zoals het is, ook mij.

Op het balkon naast het onze wordt een deur opengestoten. Mijn buurvrouw, „Môge!” zegt ze. „Het wordt voorjaar hè?”

We kijken elkaar aan, vaal, bloedarmoedig, al een beetje grijs. We glimlachen. „Jij ook,” denken we van elkaar.

VOORJAAR

Ik zie haar handen bewegen, langzaam, alsof ze nog bedenken moeten wat ze eigenlijk willen. Ze grijpen de gordijntjes van de balkondeur, die zachtjes hangen te bewegen op de wind. „Kom,” zegt mijn buurvrouw, „ik zal ze eens lekker wassen. Het is wel nodig, hè?” Ze wipt de roetjes uit de steunen, de gordijnen glijden op de grond. En plotseling slaat het door mij heen als een donkere passie, mijn bloed begint te stromen. Sop! heerlijk, schuimend sop!

En terwijl ik al bezig ben met roetjes en grauwe vitrages denk ik nog: Is dit nu onze natuur, stond ik daarop te wachten? Of hadden wij toch eigenlijk takken moeten hebben, bloeiende takken, en is dit, ons sop, compensatie?

Maar voor ik antwoord weet heeft het mij al opgenomen en bruisend op zijn water meegevoerd, kolkend, teugelloos!

In de schoonmaak zijn wij, vrouwen, op ons best! Wat wij daarin presteren is werkelijk niet gering! Eigenlijk keren wij ons hele huis, tien meter hoog, veertig in het vierkant, binnenste buiten en borstelen het uit met vim tot in alle hoeken en gaten. Kasten, door gespieerde verhuizers met moeite op hun plaats gehesen, schudden wij

uit alsof het papieren doosjes zijn. Motten, die stille roofdieren van onze welvaart, worden uit hun schuilhoeken opgejaagd. Lang vergeten jaargangen vol verouderde ideeën en achterhaalde wetenschap komen door ons toedoen eindelijk op de plaats waar zij horen, op de brandstapel. En dan zeggen ze nog dat wij conservatief zijn, wij! Wég met die oude jurken van verleden jaar, nieuwe moeten er komen! Wég met die vervelende overgordijnen, hoe hebben we er zo lang tegen aan kunnen kijken!

Even komt er spijt in ons op over de moderne meubels, die niet gewreven mogen worden. Zo'n gewreven stoel, flink in de was, dat is toch eigenlijk pas een echte! Maar nou ja, op de vloer kunnen we ook heel wat energie kwijt en tenslotte hebben we altijd de eikehouten piano nog, die we van die goeie tante Stine geërfd hebben.

Als we eindelijk, trots en vol daan, in onze blanke woning neerzitten, als de kinderen weer binnen mogen komen (denk er om! over de dweil, de stoep is geschrobd!), en onze man, nog wat onwennig, nog wat bleekjes, van zijn reis uit het Schimmenrijk is teruggekeerd, kijken we verbaasd

naar onze handen, die vertrouwde verlengstukken van onze voorjaarswil. Ze zijn veranderd, groter geworden, wat gezwollen, met dikke nagelriemen, en sporen van boenwas en vuil.

Hoewel we heel goed weten dat arbeid adelt, en deze sporen dus eigenlijk ridderorden zijn, besluiten we toch om ze te verwijderen. We maken een kom met heerlijk lauw sop, zetten die naast onze gemakkelijke stoel en laten onze handen rustig een poos weken. Ziezo. Het is weldadig. We ontspannen. We voelen dat we onze rust verdiend hebben. Dan, met onze handen nog steeds in die kom, laten we onze ogen over de tafel glijden, het theeblad, de krant. Hoe lang is het al geleden dat we iets gelezen hebben? Onze blikken glijden over de voorpagina, de grote koppen, de kleine. En met een lichte schok – van verwondering? van schrik? – zien we dat ze bij de Verenigde Naties nog steeds over de zelfde sancties aan het stemmen zijn!

Hoe nu? Hebben we dáárvoor al dat zware werk verzet...?

Het is donker geworden. Wij zitten met onze brave handen in het koud geworden sopje, traag, moe. Op het dak mauwen de eeuwige katten naar de maan.

Negers als ras inferieur?

In de N.R.Crt. van 15 dec. 1956 heeft de sociale geograaf R. Tamsma in een recensie van Dr. J. W. Schulte Nordholts boek over de geschiedenis van de negers in Amerika, „Het volk dat in duisternis wandelt”, op welk bijzonder boek wij in een volgend nummer terugkomen, attent gemaakt op „nieuwere inzichten” van z.i. „onbevooroordeelde onderzoeken in Amerika”, die in de richting wijzen dat de negers „als ras inferieur zijn”.

De heer Tamsma heeft zijn wijsheid ontleend aan een door hem niet genoemd artikel van F. C. J. McGurk in U.S. News & World Report van 21 september 1956, dat hij bij zijn literatuuropgave op de voet volgt. Hoe bevooroordeeld deze heer McGurk is, blijkt uit zijn mededeling dat de huidige rassenspolitiek in de Verenigde Staten duidelijk een mislukking is en dat men er nu „een beroep doet op de wettelijke machine om datgene uit te voeren, waartoe de natuur niet bereid was” (to do what nature was not content to do). Het ligt niet op onze weg de wetenschappelijke waarde der onderzoeken van de heer McGurk te beoordelen. Hij komt uit tests, genomen over de periode 1918-1951 tot de conclusie, dat de sociale en economische omstandigheden niet van zo groot belang zijn voor de verklaring der intelligentieverschillen als de meeste geleerden beweren, maar dat de rasverschillen belangrijker (more basic) zijn.

Het is reeds bevreemdend, dat de heer Tamsma deze inzichten „nieuwe” noemt, terwijl de inferioriteitsopvatting toch juist bijzonder oud is en er bovendien publicaties van

tegenstanders uit dezelfde jaren bestaan. Het lijkt nog meer bevreemdend, dat de heer Tamsma niet de kennelijk als antwoord bedoelde verklaring van achttien in de sociale wetenschappen van Amerika bekende personen vermeldt, die opgenomen is in U.S. News & World Report van 26 oktober 1956. De meeste van hen zijn lid van de Amerikaanse Psychologische Vereniging. Zestien van hen zijn hoogleraren. Als eerste tekent prof. Otto Klineburg van de Columbia University, die op dit terrein zeer belangrijk werk heeft verricht en dit ook in een brochure, uitgegeven door de Unesco, populair heeft weergegeven. (In het Nederlands bestaat over deze onderwerpen een uitstekend boekje van prof. dr. W. A. Wertheim, „Het rasprobleem”).

Deze achttien geleerden schrijven onder meer dat „die weinige specialisten”, die menen dat intelligentieverschillen van zwarten en blanken aangeboren zijn en dus blijvend, dit gewoonlijk doen op twee hoofdargumenten: het eerste is dat verschillende resultaten van intelligentietests der beide groepen blijven bestaan, wanneer de twee groepen door kunstbewerkingen „gelijkwaardig gemaakt” (equated) zijn, los gemaakt van sociale en opvoedkundige factoren. Deze „gelijkwaardigmaking” achten de achttien geleerden zeer moeilijk te bereiken, omdat de voorwaarden, nodig voor het bereiken van bepaalde testprestaties, moeilijk kwantitatief vast te leggen zijn. Bekend is, dat de intelligentie-quotiënten van zuidelijke negerkinderen belangrijk verbeteren, indien zij een aantal jaren in voor hen toegankelijke scholen in New York of Philadel-

phia verblijven. In de tweede plaats wordt aangevoerd, dat het verschil in I.Q. blijft bestaan zelfs wanneer niet-culturele vragen gebruikt worden. De achttien ontkennen de mogelijkheid van een „niet-culturele” test en geven het voorbeeld van prof. T. U. Goodenough, die eerst van een „cultuurvrije” test uitging, nl. het tekenen van een man, echter in 1951 daarvan uitdrukkelijk is teruggekomen met de mededeling, dat hij een „cultuurvrije” test als een illusie beschouwt.

De achttien ontkennen natuurlijk geenszins de grote ontdekking van dr. McGurk, „dat daar zijn psychologische verschillen tussen negers en blanken”. Ook verklaren zij, dat niemand kan ontkennen, dat de intellectuele prestaties van Amerikaanse negerkinderen, in het bijzonder van die van de aparte scholen, gemiddeld lager zijn dan die van blanke kinderen en dat geruime tijd voorbij zal gaan voordat deze achterstand is ingehaald.

Maar reeds nu is er „overlapping” te constateren in meerdere opzichten. Dat wil zeggen dat sommige negerkinderen betere prestaties leveren dan sommige blanke. Dat sommige negerkinderen betere prestaties leveren dan het gemiddelde blanke kind, niettegenstaande alle belemmeringen, waaraan de eersten in het verleden zijn onderworpen geweest.

Wat de toekomst precies brengen zal, kan niemand voorspellen. Maar de stelling van dr. McGurk, dat de verschillen in prestaties „niet zullen verdwijnen wanneer de sociale en economische omstandigheden van negers en blanken gelijk geworden zijn”, vloeit waarschijnlijk minder voort uit een wetenschappelijk gefundeerd oordeel van de schrijver dan uit zijn vooroordelen.

J. B. MEIJER

Vier nieuwe boeken in de Wielewaal-reeks

Wanneer kinderboeken in een reeks worden uitgegeven, brengt dit grote nadelen met zich mee; dit geldt ook voor de, overigens uitstekend verzorgde, Wielewaal-reeks van de uitgeverij *Ploegsma*. In een reeks immers worden boeken op gelijksoortige wijze uitgegeven: een serie-band, hetzelfde formaat, in vele gevallen dezelfde druk etc., waardoor het boek uiterlijk geen eigen karakter meer heeft. Men herkent het dan in de eerste plaats als deel van de reeks, en niet, wat echt heel jammer is, als boek. Formaat en dikte maar ook druk en bladspiegel zijn voor een kind heel belangrijk; jonge kinderen die nog niet zo erg bedreven zijn in de techniek van het lezen, behoeven een andere, ruimere bladspiegel en druk dan gevorderde lezers. Ook in de Wielewaal-reeks heeft men met deze factoren geen of maar heel weinig rekening gehouden; een boek bedoeld voor kinderen van ± 7 jaar, dat op dezelfde wijze uitgegeven wordt als een boek voor 12-jarigen zal niet tot lezen noden, tenzij het kind inderdaad buitengewoon goed leest, d.w.z. de techniek van het lezen goed verstaat.

Al deze genoemde bezwaren tellen dubbel wanneer een boek zoals „*De Pruikemaker en de Prins*” van *W. G. van de Hulst* in een vroegere uitgave anders én beter is verschenen. Dit aardige verhaal over een prins die als kiekkastman vermomd zijn toekomstig volk wil leren kennen en hierdoor in allerlei vreemde situaties geraakt en zijn vriendschap met de arme weesjongen Bodo en de twee aardige madammekes van de pruikemaker uit het stadje, werd eerder gebracht in oblong-formaat, waarbij op iedere bladzijde naast de tekst de illustraties werden gegeven, op deze manier één harmonisch geheel vormend. Het eerste plaatje alleen al waarop de prins in zijn kostuum als kiekkastman tegen een boom geleund kijkt naar de stad van de prinses, was voor kinderen al zo heerlijk; en het onderschrift „Er was eens een Prins...” bepaalde reeds de sfeer van het boek.

Van dit alles is in de nieuwe uitgave weinig over gebleven; zeker, deze derde druk is ook aardig en nog van vele illustraties voorzien, maar juist datgene wat aan het boek zijn charme gaf, is in de nieuwe uitgave geheel verdwenen: het is een deel van een reeks geworden.

In „*Een tweeling en nog twee*” door *Marie Schmitz*; illustraties van *Otto Dicke*, wordt verteld over het gezellige gezin van een veearts in een klein dorp waarvan de tweelingen Tim en Tom in hun sprekende gelijkenis maar al te graag een aanleiding zien om anderen voor de mal te houden. De twee andere zijn Martientje, het zusje dat zo lang ziek is geweest en het Hongaarse pleegzusje Mirjam. Er is altijd wel iets te beleven en de vier kinderen staan overal met hun neus vooraan; de jongens zijn wel eens ondeugend maar met de meisjes helpen ze toch graag waar dit maar nodig is. Ze helpen de brommende groentenman die zijn voet verstuit heeft en na een brand geven ze met andere leden van de muziekvereniging op de markt een uitvoering om voor de slachtoffers geld op te halen.

Wanneer vader en moeder besluiten om naar Suriname te emigreren, komt aan het genoegelijke dorpsleven een eind, maar tot Martientjes grote opluchting is de mogelijkheid dat ze terug zullen komen niet uitgesloten, en bij het afscheid na het feest waarbij alle vriendjes en vriendinnetjes aanwezig zijn roepen de kinderen dan ook: „Tot weerziens, allemaal!”

De goede sfeer in het gezin en de onderlinge

kamaraadschap maken van het geheel een fris en gezellig boek en de uitstekende wijze waarop het verteld wordt, maakt het bij uitstek geschikt voor jongens en meisjes van ± 7 jaar en ouder. De aardige illustraties passen uitstekend bij de tekst. Een bezwaar blijft echter de voor deze leeftijd wel bijzonder compacte bladspiegel en de kleine druk.

No. 15 in deze reeks is „*De avonturen van korreltje Zondervan*” door *H. Lange*, geïllustreerd door *F. Fröhlich*.

Kleine Veronika mag opblijven om op vader te wachten die na een lange afwezigheid thuis komt, ze knoeit echter met het brood dat ze moet eten en moeder wordt hier over zo boos dat ze haar naar bed stuurt. In een droom komt het graankorreltje Zondervan die Veronika vertelt wat er allemaal gebeuren moet met het graan voordat het als brood gegeten kan worden, haar hiermede een lesje gevend om in het vervolg meer eerbied te hebben voor het brood. De hele opzet van het verhaal en ook de uitwerking ervan is erg didactisch en akelig onderwets. Men kan geen bezwaren hebben tegen een pedagogische opzet, maar zoals het hier gegeven wordt is het allemaal wel erg dramatisch en afgezaagd, er zijn wel andere mogelijkheden om een kind eerbied bij te brengen voor het brood en dan minder opzettelijk. Het levensverhaal van het graankorreltje is ook tweeslachtig, deels getrokken in de sprookjes sfeer van sprekende dieren en planten deels zeer exact waar het de groei betreft en de gevaren van plantenziekten.

Wanneer een kind iets wil weten over granen en dit zal vooral bij het moderne project-onderwijs zeker wel het geval zijn, dan kan het beter terecht bij de boeken die dit duidelijk en eenvoudig weergeven, zoekt het echter een boeiend verhaal dan zal het zeker niet grijpen naar deze geschiedenis, waarvan bovendien de taal voor jonge kinderen veel te moeilijk is. Jammer overigens voor de verzorgde uitgave en de aardige illustraties.

Het laatste boek in deze serie is van *K. van der Geest*: „*Jos overwint zichzelf*”, geïllustreerd door *R. Doorman*.

Spelend in het arbeidersmilieu wordt verteld over de 12-jarige Jos die na moeder's dood samen met zijn vader het huishouden tracht te doen waarbij het ondeugende zusje Riekje het hem heel moeilijk maakt. Wanneer vader besluit om te hertrouwen komen er nieuwe moeilijkheden, nu echter van de kant van Jos die meent dat door een tweede huwelijk zijn eigen moeder vergeten zal worden. De toestand wordt voor vader en zoon onhoudbaar en Jos vertrekt naar Schiermonnikoog om bij zijn grootmoeder een tijdje te blijven. Hier maakt hij kennis met de levenslustige Ernie en tijdens zijn verblijf op het eiland leert hij, mede door haar houding tegenover eigen moeilijkheden, het probleem waarmee hij worstelt te overwinnen en gaat hij met vader weer naar huis terug.

Een ernstig, ietwat somber verhaal, waarin de gestelde problemen goed worden uitgewerkt. Het karakter van Jos is goed beschreven en ook het kleine zusje dat hunkert naar moederliefde is levensecht. De schrijver neemt zijn jeugdige lezer au serieux en dit zullen ze zeker waarderen; de taal waarin het boek geschreven werd is goed. Een boek voor jongens en meisjes van ± 13 jaar en ouder die meer willen dan een vlot ontspanningsverhaal; het zal nog beter tot zijn recht komen wanneer het met deze jeugd gelezen en besproken wordt.

P. DE HAAS

Bij onze Oosterburen

Haast alle Duitse vrienden- en vrijreligieuze organisaties zijn gebundeld in de „Deutsche Volksbund für Geistesfreiheit.” Uit de „Informationsdienst” van december van deze organisatie vertalen wij in beknopte vorm een paar berichtjes, die ons laten zien dat onze vrienden aldaar ook zo hun zorgen hebben...

TEGEN COMMUNISTISCH-ATHEISTISCHE IDEOLOGIEËN

De heer Hennig von Royk-Lewinski, een neef van de veldmaarschalk Hindenburg, bereist sedert 1950 de Verenigde Staten en wekt de bevolking op tot een „Kirchenkreuzzug für Deutschland”. Langs de grens van de Russische zone, van Flensburg tot Berchtesgaden, moet een gordel van 49 kerken ontstaan. Tien protestantse en acht katholieke kerken zijn uit Amerikaanse giften reeds gebouwd. Deze godsdiensten moeten de „afweer van communistisch-atheïstische ideologieën” dienen. (uit „Welt am Sonntag”).

VRIJE SCHUTTERS

Te Siegburg werd de plaatselijke Schuttersbroederschap door de geestelijke praeses ontbonden, omdat de „broeders” op grond van zijn schietprestaties een protestant tot schutterskoning gekozen hadden. De bevolking heeft nu een „Vrije Schuttersvereniging” opgericht, zonder de kerk te vragen. (uit „Spiegel”).

ONDANKS GEBREK AAN ONDERWIJZERS

Een kweekschool te Neurenberg kreeg een protestants karakter. De 36 rooms-katholieke kweekelingen werden er door het aartsbisshoppelijk ordinariaat op gewezen dat zij op een betrekking in Beieren niet mochten rekenen als zij op het instituut zouden blijven. Van deze jongelieden besloten er 26 een ander beroep te kiezen. (uit „Amtsblatt Nürnberg”).

DE HAUPTMANN VAN KÖPENICK

„Der Hauptmann von Köpenick” was door de Evangelische Filmliga tot de beste film van de maand verklaard. Hiertegen werd in het „Sonntagsblatt” scherp protest aangetekend, omdat in deze film én kerk én christendom gehoord worden, vooral doordat de tuchthuisgevangenen in hun kerkje het oude koraal zingen „Bis hierher hat mich Gott gebracht in seiner grossen Güte” (tot hier heeft God mij gebracht in zijn grote goedheid). (uit „Christ und Welt”).

Wat opvalt bij deze en talloze andere berichten is de felle anti-clericale strekking en de politieke onderstroom, die te begrijpen vallen als men bedenkt dat de Bundesrepubliek sedert 1945 steeds een clericale meerderheid heeft gehad, dat Adenauer en Frings over politieke en kerkelijke aangelegenheden eender denken en dat de kerk haar invloed voor één bepaalde partij „rücksichtslos” gebruikt, omdat zij van die kant bescherming verwacht. H. Hs.

Intern. School voor Wijsbegeerte

In de Internationale School voor Wijsbegeerte wordt op zaterdag en zondag 23 en 24 maart door de heer G. A. Bashir een cursus gegeven over de Islam. De cursus die uit drie lezingen bestaat, wordt in het Engels gegeven, maar de heer Bashir verstaat de Nederlandse taal en zal zich desgewenst daarvan bedienen bij de gedachtenwisselingen.

Lezingen voor de Vara,

24 maart: P. J. S. Zwart over:

„De dagenmelker”.

31 maart: H. G. Cannegieter over:

„Onze persoonlijke betrekkingen”.

7 april: H. J. J. Lips over:

„Ik geloof in de jeugd van vandaag”.

De sublieme liefde

In de katholieke pers konden wij kort geleden weer eens een merkwaardige discussie signaleren over de liefde en seksualiteit. Pastoor Frans Loots opponeerde in De Nieuwe Eeuw tegen een Frans boek van Benjamin Péret, getiteld: „Anthologie de l'amour sublime”.

Péret had hier beweerd dat „ware grote liefde (de sublieme liefde) het geometrische middelpunt is, waarin geest, vlees en hart samenvloeien als de drie facetten van een kristallen prisma”. De kritiek van genoemde pastoor richt zich tegen deze verafgoding van de romantische liefde. Welke verstandige opvoeder, zo roept hij uit, zal het jonge geslacht de tot mislukken gedoemde liefde van Romeo en Julia als ideaal tot voorbeeld aanbieden. Waarom zou één vrouw de geboren partner van één man zijn, waarom zou niet even goed een andere vrouw hem teder hebben kunnen beminnen en hij haar?

De mythe van de grote liefde, aldus de pastoor, vloeit voort uit „heidens humanisme, dat het menselijke en creatuurlijke vergoddelijkt” (een uitspraak van een aartsbisschop van Canterbury).

In de Maasbode, korte tijd daarna neemt Henri Bruning het voor Romeo en Julia op en betoogt, dat het wel degelijk van grote betekenis is dat jonge mensen de best denkbare partner uitzoeken en dat het wel degelijk verschil maakt met welke vrouw iemand trouwt: zodat het dus zin heeft te zoeken naar de ideale geliefde, ook al moet men zich bewust blijven dat al het menselijke aan tekorten lijdt.

Het vraagstuk dat hier aangesneden wordt raakt ook ons en vindt in onze kringen belangstelling. Grofweg kan men drie richtingen zien: de ene richting houdt vast aan het oude min of meer romantische ideaal, waartegen de goede pastoor zijn verontwaardiging luchtte — overigens in het goede gezelschap van de protestantse Denis de Rougemont, die tegen de liefdes-hartstocht wel scherpe pijlen afvuurde.

De kerk heeft altijd gesukkeld met het vinden van een liefdespatroon tussen man en vrouw. Duizend jaren Christendom gingen voorbij zonder dat de gelovige iets geboden werd om zich aan vast te houden, behalve dan het huwelijk en ascetische eisen. Dit terwijl de kerk zijn kinderen eerst geleerd had God met geheel hun hart, geheel hun verstand en

geheel hun ziel lief te hebben. Dit terwijl de kerk van het jaar 400 af de gelovigen geleerd had de moeder Gods op een niet minder vurige wijze lief te hebben. Het is tekenend dat de paus in zijn encycliek de casto conubio (d.i. over het kuisde huwelijk) de drie goederen van het ware huwelijk in het voetspoor van Augustinus als volgt noemt: de kinderen, de trouw, het sacrament. N.b. zonder hierbij de liefde te noemen.

Er is echter nog een derde richting, waar Derksen in het nieuwe maandblad van de N.V.S.H. op wees: het Don-Juanisme. Nu wordt de romantiek volledig afgebroken. Het gaat alleen om een sensuele bevrediging, die een min of meer gevarieerde inhoud en gevarieerde achtergrond heeft. In ieder geval is Don Juan eerlijk, zwijmt niet over eeuwige trouw, bekend openlijk zijn voorkeur voor de seksualiteit, waarvan hij — op zijn manier, en ieder ander op zijn of haar manier — zoveel van dient te genieten als mogelijk is.

En wij? Het is moeilijk voor anderen te spreken, maar het lijkt mij dat de moderne mens met geen dezer eenzijdigheden vrede kan hebben. Het oude Tristan-ideaal met al zijn demonische romantiek ligt ons niet meer, het ascetische ideaal van de kerk al evenmin, ook al kunnen wij trouw en kinderen waarden en waarde hechten aan tederheid en wederzijds respect. De Don-Juanerie veroordelen wij misschien niet zo scherp als men dit in kerkelijke kringen doet, (Don Juan ontkent ergens de Kerk en het Gelooft!) maar wij zien in hem toch wel pijnlijk duidelijk de puber, die verantwoordelijkheid ontloopt, die verzoet is op verboden spelletjes en die zichzelf op een ietwat zielige wijze probeert te ontlopen.

Wij zoeken dus naar een nieuw ideaal, waarbij grote liefde tussen de huwelijkspartners toch wel een eerste vereiste blijft, waarbij ook trouw en verantwoordelijkheidsbesef een rol spelen, waarbij de seksualiteit op positieve wijze ingeschakeld blijft, maar waarbij al deze dingen niet meer zo op de eeuwigheid afgestemd zijn. Dit is de lijn van onze cultuur en de zwenkingen, die de kerken juist op dit gebied maken, tonen duidelijk aan dat dit geen „heidens humanisme” is, maar algemeen, Europees humanisme, dat in de beste facetten van Indische en Chinese cultuur haar parallelle verschijnselen vindt.

V. W. D. SCHENK

Gemeenschap Zandvoort geweerd uit het „gemeenschapshuis”

Met medewerking van het gemeentebestuur, zo lezen wij in de „Zandvoortse Courant” van vrijdag 8 maart, is enige tijd geleden een Stichting Gemeenschapshuis Zandvoort opgericht met het doel de plaatselijke instellingen die werkzaam zijn op geestelijk en cultureel terrein onderdak te verschaffen in een gebouw dat door de gemeente beschikbaar is gesteld.

De exploitatie en inrichting van dit gemeenschapscentrum werd in handen gelegd van een stichtingsbestuur waarin vertegenwoordigers van verschillende verenigingen en genootschappen op cultureel en religieus gebied zitting hebben genomen.

Het bestuur van deze stichting is met haar werkzaamheden begonnen zonder deelname van een geestelijke groepering in ons midden, het Humanistisch Verbond, die uitdrukking wil geven aan haar medeverantwoordelijkheid ten opzichte van onze dorpsamenleving.

Het is triest, zo schrijft de redactie van de „Zandvoortse Courant”, dat een plaats die streeft naar wereldfaam en daarvoor alle nationaliteiten uitnodigt, vrijwel stilzwijgend en zonder protest het uitsluiten van een bevolkingsgroep in eigen huis accepteert. De redactie besluit haar beschouwing met deze gang van zaken „beschamend voor de gehele gemeenschap” te noemen.

Brief aan de raad

Het bestuur van de gemeenschap Zandvoort van het Humanistisch Verbond heeft zich bij dit beschamende besluit niet zonder verweer neergelegd. Aan een brief aan de gemeenteraad, namens haar ondertekend door voorzitter R. de Jong en secretaresse C. W. de Bruijn-Edeling, ontlenden wij:

Princiepelijk juichen wij de gedachte te komen tot een Gemeenschapshuis in Zandvoort van harte toe, omdat hiermede op basis van gemeenschapszin en

dus verdraagzaamheid een instelling ten algemene nutte kan worden verkregen.

Vanaf de beginne mocht dan ook niet anders worden verwacht, dan dat de leiding, i.c. dus het bestuur van de gecreëerde stichting zou berusten bij een — wat de geestelijke stromingen ter plaatse betreft — zo alzijdig mogelijk samengestelde groep van personen.

Dat hiernaar niet van stonde aan werd gestreefd, verwonderde ons dan ook zeer; dat dit echter naderhand — nadat één uwer leden in uw vergadering van 22 januari j.l. de aandacht vestigde op het passeren van het Humanistisch Verbond — ook nog niet gebeurde, heeft ons werkelijk teleurgesteld. Niet alleen omdat hierdoor het Humanistisch Verbond — n.b. de enige geestelijke organisatie onder de wel zeer grote groep van buitenkerkelijken in Zandvoort — welbewust dan wel door een onbegrijpelijke reeks van toevalligheden buiten de zaak is gehouden en aldus op discriminerende wijze is achtergesteld bij de vier wel uitgenodigde en ook ingeschakelde kerkgenootschappen, maar ook en vooral omdat hiermede aan de gemeenschapsgedachte, welke toch zeker aan een gemeenschapshuis ten grondslag dient te liggen, zózeer afbreuk wordt gedaan, dat van een Gemeenschapshuis feitelijk niet meer kan worden gesproken, behalve dan in zoverre dat wel de gemeenschapsgelden er aan zullen worden besteed, gelden die evenzeer afkomstig zijn van buitenkerkelijken als van kerkelijken.

Aan het slot van deze brief vraagt het bestuur — vertrouwend op de zin voor rechtvaardigheid en op het inzicht in de ware aard en betekenis van een werkelijk Gemeenschapshuis van de gemeenteraadsleden — de raad te willen bewerkstelligen dat de gemeenschap Zandvoort van het Humanistisch Verbond alsnog wordt uitgenodigd deel uit te maken van de stichting.

Wij wachten nu maar af...

Inleidingen tot het denken van Hegel en Heidegger

Met de serie „Hoofdfiguren van het menselijk denken” (Uitgeverij Born, Assen-Amsterdam) maakte ik enkele jaren geleden kennis via de deeltjes over Einstein van Prof. H. Freudenthal en Confusius van Jef Last, en constateerde toen dat de kwaliteit van deze deeltjes sterk uiteenliep. Het is inderdaad niet makkelijk om in het bestek van nauwelijks 50 pagina's een helder beeld te schetsen van een belangrijke wijsgerige figuur. Nu ik de twee meest recente deeltjes: *Inleiding tot het denken van Hegel door J. V. Meininger* (Hoofdfiguren van het menselijk denken no. 21. 1956) en *Inleiding tot het denken van Heidegger door Dr. Ir. J. van Slooten* (No. 20. 1956) te bespreken krijg kom ik tot de zelfde conclusie. Het deeltje over Hegel is verrassend goed, het deeltje over Heidegger uitgesproken slecht.

J. V. Meininger heeft zich er toe beperkt het denken van Hegel te karakteriseren. Over het leven van Hegel (in de meeste deeltjes gaat een biografische schets vooraf) en over de vele uiteenlopende latere interpretaties in de „hegeliaanse” stromingen, die zo'n grote invloed hebben uitgeoefend op het denken in de 19e en 20e eeuw, lezen we praktisch niets. Waarschijnlijk heeft de schrijver opzettelijk het gevaarlijke moeras van Hegel-interpretaties willen vermijden en zo veel mogelijk de weg naar het denken van Hegel zelf willen tonen. En hierin is hij verrassend goed geslaagd. Hegeliaanse filosofie is een onding; hegeliaans filosoferen daarentegen een wijsgerige discipline die uitermate belangrijk is. De hoofdstukjes: Inleiding, De waarheid omtrent Hegel, Hegel omtrent de waarheid, Systematiek en methode, De „Phaenomenologie des Geistes” als zelfbewustwordingsleer van de geest, Logica en metaphysica in de geest van Hegel, Hegels filosofieren en de werkelijkheid, Hegel, zijn realisme en zijn idealisme, Hegels invloed op ons denken, blijken even zovele staaltjes van filosoferend expliceren in de geest van Hegel.

Het deeltje over Heidegger is in vele opzichten teleurstellend. De opgave van biografische bijzonderheden is uitermate pover. We lezen niets over Heidegger's activiteiten tijdens het Hitler-regime en na de oorlog. Het is niet waar dat Heidegger onmiddellijk met het uitgeven van „Sein und Zeit” in het centrum van de wijsgerige belangstelling kwam te staan. Het werk bleek voor het publiek veel te moeilijk, en pas door de populariserende interpretatie van Sartre zijn enkele gedachten van Heidegger tot het grote publiek doorgedrongen. De inleiding wemelt van uitwijdingen over Kant, Descartes, Nietzsche, Bergson, Shakespeare, Hegel, Schopenhauer, Julien Pacotte, Lévy-Bruhl, en vele anderen. Hoe en wat Heidegger denkt komt de lezer niet te weten. Mij heeft de goede foto van Heidegger voorin meer gezegd dan het hele boekje.

K. S. L.

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr. H. Bonger.

Redactiesecretaris: H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam, Telefoon: 80641.

Administratie, abonnementen en advertenties: Oudegracht 152, Utrecht. Telefoon: 10163. Postgiro 304960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht.

Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 1,— per regel. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3,50 p. jaar, voor niet-leden f 6,—. Buitenland f 6,50. Losse nummers: f 0,25.

Lectuur voor buitenkerkelijken

door een buitenkerkelijke

werken van Ir. Felix Ortt

verkrijgbaar in de boekhandel:

1. Inleiding tot het Pneumat. Energetisch Monisme (165 blz.) f 3,90. (de filosofie van de eenheid van geest en natuurkracht)
2. Het Probleem der Ziel (336 blz.) f 8,50. (de leer der ziel uit natuurwetensch. oogpunt gezien). Verkrijgbaar bij Stichting Felix Ortt-Fonds, Soest, postrek. 411958.
3. De Psychische Energie als levensbeginsel f 0,75. (natuurwetenschappelijk en parapsychologisch gegrond).
4. Is ons leven belangrijk? f 0,50.
5. Redelijke Religiën. f 0,60.
6. Geloof. f 0,50.
7. Ons Levensdoel. f 0,50.
8. De Scheppings- en de Paradijslegende in nieuwer licht gezien. f 0,75.

Onderwijzer te Den Haag, 56 jaar
zoekt kennismaking
met geestverwante, om samen te
wonen.

Brieven onder no. maart 3, bur. v. d. blad.

CREMATIE

*Heeft u reeds een
codicil geschreven?
Wacht niet tot het
te laat is.
Op verzoek worden
codicil-formulieren
gaarne toegezonden.*

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE LIJKVERBRANDING

Riouwstraat 186, 's-Gravenhage
Telefoon K 1700-554797

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door
het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen
door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van
het beginsel:

„Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap
bij de Secretaris W. DE HAAS,
Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

VRIJ HUWELIJK

Jongeman, 33 jaar, blond, humanist, naturist,
vegetariër en niet-roker, met interesse voor
planten en dieren, kamperen, wandelen,
psychologie, wijsbegeerte, klassieke muziek,
etc., bezitter van eigen woning en 2 eenmans-
zaken (op 1 adres), zoekt voor vrij huwelijk
een gezonde en intelligente jonge vrouw of
meisje met een lief en stabiel karakter, door-
zettingsvermogen en een rustig temperament,
bereid tot actieve deelname aan zijn werk.
Brieven met een recente foto (op erewoord
retour) worden gaarne ingewacht onder
nr. maart 4 administratie van dit blad.

Indien U zich in de rijen
der humanisten heeft geschaard en
bovendien lid is van de P.v.d.A.

sluit U dan aan bij de

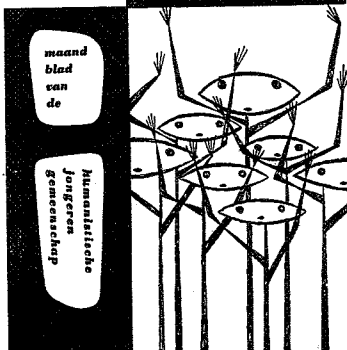
HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP

in de Partij van de Arbeid!

Vraagt U eens een proefnummer
van ons maandblad
„VERNIEUWING”

Het secretariaat der H.W.G.,
Haagweg 210, Leiden,
verstrekt U gaarne inlichtingen

LIBERTYN

Wat leeft er onder de jongeren?

maandblad h.j.g.

redactie secr.: arthur de jong,
vijzelstraat 5, amsterdam

administratie: noorderweg 178
hilversum

abonnement f 2.— per jaar

postgiro 584802 t.n.v. penning-
meester h.j.g. te rotterdam

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr. W. J. JONG en H. KUYSTEN
Administratie-adres: Postbus 246, Rotterdam
Postgiro 445129 • Abonnementsprijs f 5.— per jaar

REKENSCHAP

Driemaandelijks tijdschrift voor wetenschap en cultuur, onder redactie van Prof.
Dr. H. Freudenthal, Prof. Mr. Dr. H. R. Hoetink, F. P. Huygens, Dr. B. W. Schaper,
Prof. Dr. G. Stuiveling en Prof. Dr. L. G. van der Wal.

Abonnementsprijs f 7,50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van Socrates
en voor studenten f 6.— per jaar).

Gratis proefnummers aan te vragen bij het Secretariaat, Oudegracht 152, Utrecht.
Uitgave van de Humanistische Stichting Socrates.

N.V. Levensverzekering-Maatschappij

AURORA (opgericht 1887)

Amsterdam — Herengracht 62 — Telefoon 47006-42878

Kapitaal-, Lijfrente-, Volksverzekeringen

en ... het veel gevraagde

Aurora Spaarcertificaat

(3% rente en een gegarandeerd spaarkapitaal ook na
overlijden) — Vraagt vrijblijvend nadere inlichtingen